

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Bakalářská práce

**Komparace obrazu albinismu v kontextu kulturních a
sociálních praktik v Tanzanii a Nigérii**

Anna-Marie Vinšová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Komparace obrazu albinismu v kontextu
kulturních a sociálních praktik v Tanzanii a
Nigérii**

Anna-Marie Vinšová

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Hirt, Ph.D

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

*Komparace obrazu albinismu v kontextu kulturních a sociálních praktik
v Tanzanii a Nigérii*

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne

.....

podpis autora/autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Tomáši Hirtovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	3
1 Teoretický rámec	5
1.1 Teorie sociální exkluze	5
1.2 Prostorová segregace	6
1.3 Albinismus z genetického hlediska	7
1.3.1 Dělení albinismu.....	8
1.4 Stigma	9
1.5 Kulturní konstrukce biologické abnormality	10
2 Vymezení pojmů	12
2.1 Zranitelnost	12
2.2 Čarodějnictví a šamanismus	12
2.3 Rituální vražda.....	13
3 Praktická část	15
3.1 Přesvědčení a pověry o albínech v Nigérii a Tanzanii	15
3.1.1 Stereotypy a stigmatizace afrických albínů.....	15
3.1.2 Pověry a víra v moc	17
4 Sociální exkluze albínů	19
4.1 Tábory s ochranným režimem v Tanzanii	19
4.1.1 Kabanga Protectorate Shelter	19
4.2 Tábory s ochranným režimem v Nigérii.....	20
4.3 Komparace táborů s ochranným režimem v obou zemích.....	20
5 Rituální vraždy albínů	22
5.1 Rituální zabíjení v Tanzanii.....	22
5.2 Rituální zabíjení v Nigérii	22

5.3	Komparace rituálních vražd v obou zemích	23
6	Cíle NNO v boji na ochranu albínů	25
6.1	Neziskové organizace v Tanzanii	25
6.2	Neziskové organizace v Nigérii	26
6.3	Komparace práce NNO v obou zemích	27
7	Strategie států k ochraně albínů	29
7.1	Národní politika ohledně albinismu v Tanzanii.....	29
7.2	Národní politika ohledně albinismu v Nigérii	30
7.3	Ochrana dětí.....	31
7.4	Komparace strategie národních politik.....	31
	Závěr.....	33
	Seznam použitých zdrojů.....	35
8	Resumé	38

Úvod

Sociokulturní, environmentální a ekonomické faktory společně s biologickými podmínkami omezují život albínů a jejich rodin v Africe, stejně jako v jiných částech světa. Situace s albíny v afrických zemích představuje problém, při kterém dochází k sociálnímu vyloučení ze společnosti, přičemž toto vyloučení je založeno z velké části jen na odlišném vnímání normálnosti. Z medicínského hlediska patří albinismus u člověka mezi genetická onemocnění, která ovlivňují jak biologickou, tak sociokulturní adaptabilitu. Jediný gen dokáže ovlivnit fyzický vzhled člověka, což vede ke zdravotním problémům a obtížím sociokulturní adaptace osob s albinismem.

Existují dvě formy lidského albinismu: *okulokutánní (OCA)* a *oční albinismus (OA)*. Kromě toho existuje několik syndromických forem albinismu (např. Heřmanského–Pudlákův a Chediak–Higashiho syndrom), ke kterým se kromě popsaných hypopigmentovaných a zrakových fenotypů přidávají závažnější patologické změny. V této práci se budu zabývat okulokutánním typem albinismu, který vede k problémům se sociálním a kulturním životem albínů v Africe.

Albinismus je onemocnění, které má dalekosáhlé důsledky pro zabezpečení živobytí postižených jedinců a jejich nejbližších rodin. Lidé s tímto onemocněním tedy nebojují pouze s touto biologickou anomálií, která ve velké většině případů způsobuje rakovinu kůže a problémy se zrakem, ale také s řadou negativních důsledků v závislosti na kulturním kontextu. Velký počet vražd za účelem získání částí těl albínů, které bývají následně používány při čarodějnictví a rituálech napříč Afrikou ohrožuje jejich životy. Zejména k těmto činům dochází v oblasti Velkých afrických jezer, tedy v Tanzanii; ale zvyšují se také počty hlášených útoků v zemích západní Afriky, jako například v Nigérii.

Tanzanie je zemí na východě Afriky, ležící u Indického oceánu a sousedící na severu s Ugandou a Keňou; na západě s Burundi, Kongem a Rwandou; a na jihu s Mozambikem, Zambíí a Malawi. V roce 2022 má Tanzanie podle odhadů

62,7 milionů obyvatel¹. Dle Patricie Lund a Marka Robertse (2012) je prevalence albinismu v Tanzanii 1:2673, což ji řadí na první příčky v počtu albínů na celkový počet obyvatel. Na západě Afriky se nachází Nigérie, přesněji řečeno Nigérijská federativní republika, která sousedí s republikou Benin na západě; na severu s Nigerem a na východě s Čadem a Kamerunem. Nigérie má aktuálně 215 milionů obyvatel², což ji řadí na první příčku nejlidnatější země Afriky. Dle Roli a Abel (2018) je prevalence albinismu v Nigérii jednou z největších na světě. UNICEF v roce 2011 odhadla počet albínů v Nigérii na 6 milionů, z nichž 40% jsou děti. V obou těchto afrických státech působí několik nestátních neziskových organizací, které si kladou za cíl zlepšit situaci s albíny v zemi. Vznikají různé strategie, které tyto státy společně s nestátními neziskovými organizacemi aplikují v místech, kde je stigmatizace albínů největší.

Důvodem, proč jsem si pro svoji práci vybrala tyto dva africké státy je ten, že právě v těchto zemích je prevalence albinismu největší v celé Subsaharské Africe. Pomocí komparace aspektů sociálního vyloučení albínů v Tanzanii a Nigérii zjistím, zda se od sebe tyto země liší svým přístupem k těmto lidem, či nikoliv. Cílem mé práce je nastínit problematiku albinismu ve dvou afrických státech: v Tanzanii a Nigérii; a komparovat přístupy těchto států a neziskových organizací k albínům. Metodologicky se budu opírat o komparativní studii odborné literatury, provedených výzkumů, a práce neziskových organizací působících v Nigérii a Tanzanii. Z důvodu restrikcí spojených s pandemií COVID - 19 v uplynulých dvou letech bohužel nebylo možné provést terénní výzkum, proto je předložená bakalářská práce pouze teoretickým exkurzem do problematiky albinismu ve dvou afrických zemích.

¹ Info k 12.3.2022 <https://www.worldometers.info/world-population/tanzania-population/>

² Info k 12.3.2022 <https://www.worldometers.info/world-population/nigeria-population/>

1 Teoretický rámec

Klíčovými teoretickými koncepty, které budu ve své práci uplatňovat, jsou aspekty teorie sociální exkluze, které vedou k pochopení zkušenosti osob s albinismem v Africe; stigma a kulturní konstrukce biologické abnormality. Reakce společnosti k albínům se liší podle sociokulturního, ekonomického a politického kontextu. Z tohoto důvodu považuji za nutné uvažovat nad tím, jak je obraz albinismu formován v kontextu sociálních a kulturních praktik společnosti.

1.1 Teorie sociální exkluze

„Sociálním vyloučením (exkluzí) rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti“ (Toušek 2007). Sociální exkluze je proces změny v celé společnosti, která má negativní důsledky pro některé její členy. A právě to se děje v Nigerii a Tanzanii - jedinci s albinismem mají z důvodu vyloučení problémy s nezaměstnaností, špatnou úroveň bydlení, vyšší kriminalitou a v některých případech i rozpadem rodiny. Lidé s albinismem patří v afrických společnostech do skupiny obyvatel, která je kvůli společenskému vnímání albinismu jakožto něčeho „nenormálního“ vyloučena z běžného života. Někteří lidé mají dojem, že končetiny a krev albínů představují něco magického, s čímž místní přírodní léčitelé pracují s cílem léčit různá jiná onemocnění. Tyto domněnky vedou k diskriminaci, vyloučení ze společnosti, ale také strachu a odmítání sdružování se na veřejnosti. Vyloučení ze společnosti pak vede k chudobě a nedostatečnému přístupu k informacím, vzdělání, zdravotním službám a pracovním příležitostem. Mareš a Sirovátka (2008) chápou sociální exkluzi jako ohrožení integrity a sociální koheze dané kolektivity a zpochybnění společné identity jejích členů. Jedná se tedy o to, jaká identita je člověku upřena a jaká je mu přisuzována. „ I když sociální exkluze nepochybně souvisí s nerovnostmi, není to tedy jen nerovnost ve smyslu klasických stratifikačních teorií, ale jsou to nově též nerovnosti založené na genderové, etnické, kulturní či náboženské odlišnosti atd., které mohou vést k sociální exkluzi“ (Mareš, Sirovátka 2008). Percy-Smith (2000) rozlišila sedm dimenzí sociální exkluze. Akcentovány bývají hlavně *ekonomická*, *politická* a *sociální* dimenze. Dle této

autorky je *Ekonomická dimenze* spojována s vyloučením z trhu práce, nízkým příjmem a příjmovou chudobou. *Sociální dimenze* souvisí se sociální izolací, rozpadem manželství, bezdomovectvím; do *politické dimenze* patří upírání politických práv jednotlivce, nízká volební účast, neschopnost podílet se na politických procesech. Neúčast přispívá ke ztrátě moci, která nakonec vede k úplné exkluzi jedince. *Individuální dimenze* souvisí s předchozími aspekty sociálního vyloučení. Všechny aspekty mají vliv a dopad na jednotlivce, který může mít podobu rostoucích psychických i fyzických obtíží, nedostatečného vzdělání a nízkého sebevědomí. *Prostorová dimenze* je zásadním pojmem v této práci, jelikož se v ní odráží situace albínů v afrických zemích. Dle Percy-Smith (2000) prostorový aspekt sociální exkluze obvykle vede k velkému počtu znevýhodněných lidí, kteří společně žijí v upadající oblasti. To může vést k tomu, že samotná oblast bude definována jako znevýhodněná a stane se předmětem dalšího vylučování. *Skupinová dimenze* zahrnuje určité skupiny lidí, které jsou nějakým způsobem odlišné od dominantní populace, nebo mají jiné postavení ve společnosti. Národnost, vzhled, jazyk a náboženství jsou zřejmé aspekty skupinové odlišnosti. Tyto odlišnosti mohou vést k nerovnému přístupu k těmto lidem. Důležité je však zmínit, že sociální exkluze je multimedimensionální proces, ve kterém se vzájemně propojují jednotlivé dimenze.

Jsem si vědoma, že se teorie sociální exkluze v antropologii používá ve vztahu k populacím, které jsou součástí západních moderních společností. Koncept sociální exkluze využívám proto, že rozlišuji ekonomické, prostorové a sociální vyloučení albínů v Africe a tento koncept mi slouží k rozlišení těchto dimenzí. V souvislosti s albíny se nejvíce zajímám o prostorové vyloučení, proto bude podrobněji popsáno v následující podkapitole.

1.2 Prostorová segregace

Prostorová segregace je jedním z projevů sociální exkluze, která je uplatňována i v zemích Subsaharské Afriky ve spojitosti s albíny. „Segregace znamená oddělení diferencovaných sociálních skupin do rozdílných obytných oblastí města“ (Burjanek, 1997). Segregace je tedy projevem sociální nerovnosti. Příčin této nerovnosti je mnoho a lze je rozdělit do mnoha rozdílných sociálních a

ekonomických procesů. V souvislosti s africkými albíny je nejbližší realitě *ekologická segregace*. Ta dle Schwaba (1992) souvisí s odlišnostmi části populace z hlediska životního stylu, sociálního statusu a kultury. Tyto skupiny osob se segregují od ostatních. Ekologická segregace je situací s albíny v Africe nejbližší, její definice však v tomto kontextu není úplně přesná. Albíni sice dobrovolně opouštějí svá bydliště a své rodiny, aby našli bezpečí v ochranných zařízeních, avšak kdyby tak neučinili, hrozilo by jim zabití či závažné napadení. V tomto případě by se tedy dalo polemizovat, zda k jejich oddělení od společnosti dochází dobrovolně či vynuceně vzhledem k situaci. Segregace albínů závisí na stupni kulturních odchylek od norem v dané zemi, což vysvětluje rozdílné jednání albínů v různých afrických státech. Nejvyšší segregaci bychom našli právě v Nigérii a Tanzanii, kde jsou albíni vnímáni jako „nenormální“. Dle Percy-Smith (2000) vede prostorové vyloučení také k tomu, že se oblast, ve které znevýhodnění lidé žijí, stává velmi viditelnou. Tím se oblast může stát středem politických iniciativ směrem k řešení a zlepšení situace, nebo na druhou stranu vede k ještě větší diskriminaci jedinců. Zaměření na místo také vede k tomu, že velké množství sociálně vyloučených jedinců rozptýlených po zbytku populace se stává do značné míry neviditelným. Segregace jedinců však může mít své kladné stránky. Jednou z nich může být například zvýšený pocit bezpečí a sounáležitosti. V Tanzanii dochází k prostorovému vyloučení albínů do ochranných zařízení, ve kterých jim je poskytnuta ochrana před útočníky.

Opět, stejně jako teorii sociální exkluze, využívám tento pojem pro objasnění segregace albínů ve dvou zvolených afrických zemích, a jsem si vědoma, že antropologická definice tohoto pojmu se primárně týká městského prostředí.

1.3 Albinismus z genetického hlediska

Organizace Albinism Europe (2017) definuje albinismus jako vzácné genetické onemocnění globálně charakterizované řadou specifických deficitů ve zrakovém systému, které mají za následek špatné vidění, ve spojení s proměnlivým hypopigmentačním fenotypem. Tento genetický nedostatek enzymu, který je zodpovědný za tvorbu pigmentu, ovlivňuje zrak, kůži a vlasy (typ okulokutánní);

v jiném případě ovlivňuje pouze oči (oční albinismus). K tomu, aby se narodilo dítě s albinismem, dojde jen v případě, že oba rodiče v sobě nosí enzym tyrosinázy s defektem, ten tedy neprodukuje melanin a dítě se tak s touto absencí melaninu narodí. Albinismus se přenáší autosomálně recesivně, což znamená, že dominantní alela na chromozomu způsobuje produkci melaninu a recesivní alela pigment nevytváří. Je to jedna z možných forem přenosu genetické informace, při které se onemocnění projeví tehdy, jsou-li poškozeny geny na obou chromozomech dítěte.

1.3.1 Dělení albinismu

Jsou definovány dva typy albinismu: *okulokutánní* a *oční albinismus*. Kromě toho existuje několik syndromických forem albinismu (např. Heřmanského–Pudlákův (HPS) a Chediak–Higashiho syndrom (CHS), ke kterým se kromě popsaných hypopigmentovaných a zrakových fenotypů přidávají závažnější patologické změny. Přesná globální prevalence lidí s albinismem není známa, avšak Westerhof (2008) tvrdí, že v Tanzanii je míra tyrosinázy negativního albinismu 1:3 000 (celkový počet albínů se odhaduje na 170 000). V Nigérii je dle UNICEF (2011) okolo 6 miliónů albínů, z nichž 40% jsou děti. Incidence celosvětově je asi 1:20 000. Projevy albinismu se mohou lišit podle typu onemocnění, se kterým je jedinec diagnostikován. Nejběžnějším typem albinismu je typ okulokutánní (OCA), který poškozuje oči, kůži a vlasy. Ten je klasifikován do čtyř variant, které mají své specifické rysy: OCA prvního typu má tendenci mléčné kůže, bílých vlasů a modrých očí. Tato forma se obvykle projevuje u bělochů. Čím je však jedinec starší, tím je větší pravděpodobnost tmavnutí kůže a vlasů. OCA typ 2 je nejzávažnější formou albinismu, která převládá u populací subsaharské Afriky. Tento typ albinismu se vyznačuje světle žlutou barvou vlasů a kůže a rozšířenou duhovkou. OCA druhého typu lze diagnostikovat v již u kojenců jelikož se projevuje abnormálním pohybem očí. Jedinci s OCA typu 3 mají velice bledou pleť, světle žluté vlasy a průsvitné oči, které spadají do právní definice slepoty. I tento typ albinismu je rozšířen v subsaharské Africe. Posledním typem albinismu je OCA typ 4, který je nejmírnější variantou z hlediska postižení očí. Projevuje se červenohnědou barvou kůže, vlasů a očí a má podobné symptomy jako druhý typ. V této práci budu v souvislosti se sociálním vyloučením mluvit

hlavně o okulokutánním albinismu, který způsobuje velmi nápadně světlou pokožku a je tak příčinou sociálních a kulturních problémů albínů v Africe.

Syndromy spojené s albinismem, které jsem zmiňovala výše, jsou neobvyklými typy albinismu, u kterých lze odhalit závažnější patologické změny. Jedním z nich je Heřmanského-Pudlákův syndrom, který byl objeven dvěma Čechy, a je velmi neobvyklým typem albinismu s vysokou náchylností ke krvácivým poruchám. V tomto případě se obvykle předávají geny od rodičů, kteří mohou být pouze přenašeči nemoci k dětem, u kterých jsou projevy albinismu patrné. Dalším je Chediak-Higashi albinismus. Ten je další vzácnou variantou albinismu, která se projevuje stříbrnými až šedými vlasy, šedou kůží a defektními bílými krvinkami, které způsobují, že jedinec je imunokompromitovaný³. U jedinců s albinismem na africkém kontinentu bez výjimky platí, že absence melaninu v jejich těle vede k tomu, že ultrafialové záření ze slunečního svitu je snadno absorbováno do jejich kůže a očí. To předurčuje albíny v Africe k rakovině kůže, přirozenému poškození zraku, neschopnosti zaostřit zrak, strabismu (překřížené oči) a nystagmu (rychlé a opakující se pohyby očí).

1.4 Stigma

“Stigma má své kořeny ve vnímaných „rozdílech“ a spouští bolest a emocionální zranění spojené s lítostí, strachem, znechucením a nesouhlasem ostatních s těmito rozdíly” (Carlisle, Mason, Watkins, Whitehead, (Eds.), 2001). Stigma postihuje stigmatizované osoby, ať už se jejich odlišnosti týkají jejich osobnosti, fyzického vzhledu, nemoci, věku, pohlaví nebo sexuality. Dalo by se tedy říci, že je to vlastnost, která diskredituje jednu nebo více osob pohledem ostatních. „Stigma je také kulturně definováno a rozdíly jsou evidentní ve způsobech, jakými jsou určité atributy buď přijímány nebo jinak přijímány mezi kulturně odlišnými skupinami (Carlisle, Mason, Watkins, Whitehead, (Eds.), 2001). V důsledku sociálního vyloučení nemají stigmatizované osoby přístup ke zdrojům jako ostatní členové společnosti. Stigma a sociální vyloučení demoralizují jednotlivce či skupinu a způsobují izolovanost a špatné vztahy se zbytkem společnosti. Dle Goffmana

³ Imunokompromitovaní pacienti mají poškozenou přirozenou imunitu. Infekce jsou v tomto případě často vyvolány patogeny s nízkou virulencí.

(2003) bylo prvním úmyslem termínu stigma označovat tělesné znaky určené k tomu, aby vyšly najevo špatné a neobvyklé věci o morálním statusu označovaného. V dnešní době se tento termín běžně vztahuje k hanbě samé než k jejímu tělesnému důkazu. Goffman (1997) popisuje tři typy stigmat: Prvním jsou tělesné ošklivosti, jako fyzické deformace; druhým jsou vady individuálního charakteru (jako například slabá vůle) a třetím je etnické stigma, odkazující na rasu, národnost a náboženství. Lidé, kteří jednájí se stigmatizovaným jedincem, mu neprojevují dostatečnou úctu či náklonnost, jakou by on sám očekával a vyžadoval. To může mít za následek sociální exkluzi jedince. Člověk, který je stigmatizován, je vnímán jako oběť, jako méněcenný a jako někdo, kdo je “méně lidský”. Dilema „normálních lidí“ spočívá v nalezení rovnováhy mezi nemožnými požadavky tam, kde mají stigmatizovaní nedostatky, a na druhé straně poskytnutím šance těmto jedincům na plnou sociální integraci a participaci. Goffman však hovoří o normalitě jako o protějšku stigmatu, ale nevysvětluje, co je normalita, ani jak je konstruována. O kulturní konstrukci biologické abnormality se zmíním v příští podkapitole. Pojmy sociální exkluze a stigma jsou vhodné k uchopení abinismu v kontextu kulturních ideologií a sociální struktury.

1.5 Kulturní konstrukce biologické abnormality

Mezi biologií a kulturou existuje blízký vztah, který ve svém důsledku určuje lidskou variabilitu. Reakce a chování společnosti k osobám s albinismem se liší podle sociokulturního, ekonomického a politického kontextu. Je tedy nutné uvažovat nad tím, jak je albinismus formován v kontextu kulturních a sociálních praktik, a zda je spojován s pozitivním ohledem či se stigmatizací. Zastoupení a vnímání albinismu v Africe se liší podle příslušné kultury té dané společnosti. Velmi častou mylnou představou, převážně v Jihoafrické republice, je přesvědčení, že albinismus je nakažlivý. To pak má za následek časté vyloučení albínů ze společnosti a jejich násilné odloučení od rodin. Obyvatelé Tongy v Zimbabwe tvrdí, že albinismus je fyzickým projevem vodních duchů, kteří jsou schopni léčit nemoci a zajišťovat materiální bohatství. Důsledkem tohoto přesvědčení však je znásilňování a rituální zabíjení albínů. Tyto pověry je možné zaslechnout i v oblastech Kamerunu, Burundi a Tanzanie. „V Nigérii víra kmene Jorubů tvrdí, že lidé s albinismem jsou jakýmsi agenty bohů, kteří jsou poslání

jako trest za přestupky předků“ (Olagunju 2012). Tyto domněnky vedou k tomu, že se používá krev albínů k rituálům, které místním přírodním léčitelům vydělají velké množství peněz. I tento přístup je velmi podobný s vírou v Tanzanii a Burundi. V Tanzanii přírodní léčitelé používají krev albínů k léčebným účelům jiných lidí. V Tanzanii, ale také v Nigérii existuje mnoho případů znásilnění dívek albínek v přesvědčení, že pomocí sexu dokáží vyhnat z těla virus HIV. Všechny tyto praktiky a přesvědčení souvisí s uvažováním lidí nad normalitou a konstrukcí lidského albinismu ve společnosti.

2 Vymezení pojmů

2.1 Zranitelnost

Albíni jsou v afrických společnostech velmi zranitelnou skupinou osob. Zranitelnost osob a albinismem bychom mohli rozdělit do dvou kategorií: *sociální* a *zdravotní*. Sociální zranitelnost je spojena s neadekvátní sociální podporou a politickým nastavením sociální ochrany, které albíny vystavují rozmarům tradiční ideologie ukryté v pověrách, čarodějnictví a v magické víře. Allen (2010) tvrdí, že osoby s albinismem jsou zvláště zranitelné ve východní Africe zejména kvůli kombinaci enviromentálních a sociologických faktorů, které slouží k potlačení této skupiny a prevenci mobilizace. Tito lidé v mnoha případech nemají přístup ke vzdělání, bojují s nezaměstnaností, jsou většinovou společností opovrhováni a pověry a víra v moc albínů je staví do velmi složité životní pozice. Biologická zranitelnost nutí albíny vyhýbat se přímému kontaktu se slunečním zářením, které výrazně škodí jejich pokožce a zraku. Není výjimkou, že osoba s albinismem trpí absencí melaninu v očích, což v praxi znamená citlivost na světlo. To je tedy další důvod vedoucí k ústupu z každodenních společenských aktivit a prostorů a k odcizení se zbytku společnosti. Tyto důvody k nedostatečnému sociálnímu životu vedou k asociaci albinismu s postižením. Kombinace biologických, kulturních, sociálních, ale i zdravotních podmínek utváří každodenní zranitelnost albínů. Lidé s albinismem jsou tedy příkladem sociokulturní menšinové skupiny.

2.2 Čarodějnictví a šamanismus

Termín čarodějnictví znamená použití nadpřirozených nebo mimořádných sil k vyvolání špatné (zlé) reakce na jinou osobu nebo její situaci. Je to forma magie, při které člověk ubližuje nebo zraňuje druhého nebo jiné pomocí vlastních sil nebo příbuzných předmětů moci. Čarodějnictví tedy znamená akce spojené s negativním výsledkem či efektem. Čarodějnictví v tomto smyslu funguje na základě přesvědčení, že člověk má jistou pravomoc ovlivňovat negativní skutky druhých. Čarodějnictví je tedy kult, ve kterém lidé věří ve své nadstandardní schopnosti způsobovat škodu jiným lidem a jejich majetku na základě zbožného přání. Označení *čaroděj* či *čarodějnice* je stigmatem u lovecko–sběračských

společností a takové označení je používáné jako nástroj sociální kontroly. V kontextu této bakalářské práce tedy nevyházím z antropologické definice čarodějnictví, naopak hledám jeho nativní význam a kontext použití z hlediska aktérů. Zajímá mne, jak je označení čaroděj/ čarodějnictví použito ve vztahu k albínům v Africe.

V různých zdrojích ve spojitosti s africkými abliny také často narážím na pojem *šaman*. V antropologickém slova smyslu slovo *šaman* odkazuje na sibiřské společnosti, odkud tento pojem pochází. „Odkazuje na náboženské specialisty, kteří používají bubny a duchovní pomocníky, aby pomohli členům své komunity s léčením nemocných, s věštěním budoucnosti a zajištěním úspěchu v lovu“ (Stein, Stein 2017). Tento pojem se později rozšířil i do jiných společností a kultur, ale stále převažuje přesvědčení, že by se tento termín měl používat hlavně ve spojitosti se sibiřskými léčiteli. V této práci však budu s tímto termínem pracovat, jelikož jsou takto v literatuře označováni přírodní léčitelé a čarodějové v souvislosti s abliny v Africe.

2.3 Rituální vražda

Rituální vražda je definována jako „akt zabití jedné nebo více lidských bytostí jako oběť bohu a jako součást rituálu. Oběti jsou obvykle zabíjeny rituálním způsobem, který má usmířit bohy nebo duchy“ (Frederick, 2017). Rituální vraždy existují již mnoho let a můžeme je spojovat již s neolitickými kulturami. Rituální zabíjení můžeme nalézat napříč společnostmi, nejsou proto spojovány jen s určitými kulturními praktikami jedné populace. V afrických komunitách měly tyto vraždy mnoho důvodů, ale především si kladly za cíl přinést lidem štěstí a usmíření s bohy. V některých komunitách se dřívě obětovali lidé na oslavu dokončení důležitých staveb, které měly přinést lidem ve vesnici štěstí a prosperitu. „V dnešní době se říká, že šamani používají části lidských těl, zejména albínů, aby přinesli štěstí a bohatství“ (Frederick, 2017). Ve skutečnosti však v oblastech Východní Afriky dochází k vykrádání hrobů albínů a k prodeji jejich částí těl šamanům na černém trhu. To je dalším důvodem, proč jsou lidé s albinismem nuceni hledat útočiště v záchranných centrech a odloučit se tak od zbytku rodiny. V Tanzanii existuje mnoho nelicencovaných tradičních léčitelů a

šamanů, kteří na černém trhu kupují části těl albínů a používají je ke svým léčitelským praxím. Tanzanská vláda v boji proti těmto činům velmi tvrdě zasahuje a v roce 2015 tamní úřady zatkly více než 200 šamanů a obvinili je z vražd a obchodování s lidmi. Agentura Reuters v roce 2015 vydala prohlášení, že policie v Tanzanii za pouhý jeden týden zatkla 32 přírodních léčitelů, kteří obchodovali s částmi albínských těl. Zabíjení lidí pro rituální účely je i v Nigerii běžnou praxí. Vrazi, kteří své úlovky později prodávají šamanům, se často zaměřují na zranitelné příslušníky společnosti. Lidé věří v bohatství a vyšší sociální postavení, když provedou tento čin. Rituální vražda zahrnuje všechny formy zabíjení spojené s obřadem či rituálem, ať už se týká albínů či nikoliv.

3 Praktická část

Důvodem, proč jsem si pro svoji práci vybrala právě Tanzanii a Nigérii je ten, že právě v těchto zemích je prevalence albinismu největší v celé Subsaharské Africe. Ve své práci budu komparovat způsob zacházení s albíny ve dvou afrických státech z hlediska sociálního vyloučení. Cílem mé práce je nastínit problematiku albinismu v Tanzanii a Nigérii; a komparovat přístupy těchto států a neziskových organizací k albínům. Metodologicky se budu opírat o komparativní studii odborné literatury, provedených výzkumů, a práce neziskových organizací působících v Nigérii a Tanzanii. Z důvodu restrikcí spojených s pandemií COVID - 19 v uplynulých dvou letech bohužel nebylo možné provést terénní výzkum, proto je předložena bakalářská práce pouze teoretickým exkurzem do problematiky albinismu ve dvou afrických zemích.

3.1 Přesvědčení a pověry o albínech v Nigérii a Tanzanii

Tato kapitola porovnává přesvědčení a pověry o lidském albinismu v Nigérii a Tanzanii; zaměřuje se na reakce na albinismus a osob s albinismem v západoafrických a východoafrických kontextech. Tato kapitola vychází z teoretického rámce uvedeného v první kapitole a slučuje výzkumy a literární zdroje o sociálních důsledcích stigmatizace osob s albinismem v těchto dvou afrických zemích.

3.1.1 Stereotypy a stigmatizace afrických albínů

Veřejnost vytváří z albínů oběti negativních stereotypů a stigmat. V afrických jazycích se hojně vyskytují sociální a lingvistické “nálepky”, které zdůrazňují jedinečnost osob s albinismem, což přispívá k jejich nenápadnému nebo zjevnému sociálnímu vyloučení. Obecně platí, že tato označení pro osoby s albinismem svědčí o tom, že jednotlivci s albinismem jsou ostatními členy komunity vnímáni jako odlišní. Kdybychom zkoumali jazyky místních obyvatel, dokázali bychom porozumět pojmům souvisejícím s albinismem a samotnými albíny. Ve východní Africe se ve svahilštině používá pojem „Zeru zeru“, který označuje osoby s

albinismem⁴. Osobní zkušenost mám také s používáním výrazu „Mzungu“, který též ve svahilštině označuje osobu bílé pleti a který je často používán k diskreditaci albínů. Dalším pojmem k označení albínů je *Dili*. Dili je urážlivým slovem, které albíny označuje za předměty, nikoliv lidi. „Navíc tento termín zdůrazňuje problémy, kterým čelí mnoho lidí s albinismem při svých interakcích s neznámými osobami“ (Brocco 2015).

Každá jednotlivá „nálepka“ související s albíny může z důvodu nedostatku znalostí o albinismu vést k mnoha pověrám a problémům sociální integrace, které ovlivňují životy osob s albinismem. Albinismus je v afrických kulturách často stigmatizován jako zlověstný. Albíni jsou potenciálně nebezpeční a děsiví v kulturách, které spojují tento stav s kletbami, nadpřirozenou silou nebo čarodějnictvím. Sociální identita je založena na fyzickém vzhledu a souvisejících sociálních nálepkách. „Sociální interakce, situace a kontakty určují možnosti sociální integrace stigmatizovaných těmi, které společnost vnímá jako „normální““ (Goffman 2003). Abychom byli schopni celému problému ohledně sociálního vyloučení albínů lépe porozumět, jsou koncepty kulturní konstrukce normality a vnímání „normálního“ vzhledu důležité. V tomto smyslu tedy není jediným problémem albinismus jako genetické onemocnění, ale to, jakým způsobem je obraz tohoto onemocnění formován v kontextu sociálních a kulturních praktik společnosti. Albinismus však s sebou nese i biologické obtíže, se kterými se albíni musí potýkat. Biologická zranitelnost albínů je nutí vyhýbat se přímému kontaktu se slunečním zářením, které výrazně škodí jejich pokožce a zraku. Není výjimkou, že osoba s albinismem trpí absencí melaninu v očích, což v praxi znamená citlivost na světlo. To je tedy další důvod vedoucí k ústupu z každodenních společenských aktivit a prostorů a k odcizení se společností. Tyto důvody k nedostatečnému sociálnímu životu vedou k asociaci albinismu s postižením. Předsudky, stigma a nedostatečné porozumění vedou k tendenci identifikovat osoby s albinismem jako postižené i přesto, že albíni nevykazují žádný znak fyzického či mentálního omezení, a je tak souzeno pouze na základě vzhledu. Tato konstrukce postižení je vázána pouze na specifické kulturní oblasti, v tomto případě pouze na africké společnosti. Důsledkem tohoto mylného

⁴ Zdroj pojmu: <https://www.underthesamesun.com/content/issue>

přesvědčení může být exkluze albínů do speciálních institucí, které jsou určeny pro osoby se skutečným diagnostikovaným fyzickým či mentálním postižením. Není však možné toto společenské chování aplikovat na všechny africké společnosti. Kulturní konstrukce biologické abnormality, popsána v podkapitole 1.5, utváří individuální přístup a pomáhá pochopit sociální konstrukci postižení obecně. V praxi to znamená, že jednotlivé kultury mohou konstruovat postižení a neschopnost tam, kde neexistuje. Medikace fyzického postižení v tomto případě neexistuje a záleží tak pouze na sociální konstrukci postižení v jednotlivých kulturách.

3.1.2 Pověry a víra v moc

Víra v moc, mýty a pověry spojené s albinismem v Africe mají velký vliv na životy těchto osob. Troufám si říci, že značná část pověr a odsudků albínů vznikla z nedostatečné informovanosti o tomto onemocnění a z nepřístupnosti ke vzdělání. Nemění to však nic na situaci, ve které se afričtí albíni nachází. V roce 1995 byl řešen případ šestnáctiletého studenta s okulokutánním albinismem na severozápadě Tanzanie. Student přestal docházet do školy z důvodu, že se mu spolužáci vysmívali kvůli barvě jeho pleti. Poté, co do situace zasáhli sociální pracovníci, vyšlo najevo, „že nejvýznamnější výzvou byly mýty a pověry týkající se okulokutánního albinismu. Tyto mýty a pověry dotyčného žáka stigmatizovaly“ (Pooe-Moneymore, 2007). Demystifikace albinismu byla v tomto případě úspěšná a žák se vrátil zpět do školy. Ne vždy to však má úspěšné řešení. Některé kultury věří, že všechny problémy v životě jsou vždy duchovního původu, proto se můžeme setkávat i s tím, že albíni nesou vinu za strádání, nemoc, nebo neštěstí celé rodiny či komunity. V některých částech Afriky se šíří pověra, že narození albínského dítěte je trestem předků duchů, kteří na zem seslali potomka za provinění rodu. Víra v moc albínů proto vysvětluje jev, kdy za smrt matky byl obviněn syn s albinismem, i když s případem neměl nic společného. Samotná víra v moc není tím problémem, ale její důsledky mohou být pro údajné čaroděje velmi vážné. „Mohou vést k aktům pronásledování, včetně psychického, emocionálního a fyzického týrání, které může nakonec vést i ke smrti takto obviněných lidí“ (Hanson & Ruggiero, 2013). "Lidé věří například tomu, že pokud se narodíte s bílou kůží, nejste lidská bytost, ale třeba duch. Mnozí

nechápu, jak může černoška porodit bílé dítě. Výsledkem tohoto stigmatu jsou pak i útoky a vraždy, spáchané na albínech. Mnoho lidí s albinismem zavraždili hned po jejich porodu. Další pak vyhnali z jejich komunit“ (Torner, 2017). Pověr a pověstí o albínech je mnoho. Jednou z nich je tvrzení, že pokud se dotkneme kůže albína, přinese nám to neštěstí a smůlu po celý zbytek našeho života. Dalším mýtem je přesvědčení, že „albíni se rodí po oplodnění matky duchem kolonialisty, bílým mužem, a nebo, že se případně do albína převtělil samotný duch kolonialisty“ (Axmannová, 2017). Mnoho žen se ze strachu rozvedlo se svými manžely, když porodily dítě s albinismem. Byly totiž obviněny ze soulože s mužem jiného původu. „Většina mužů albínů se snaží získat manželku, stejně jako ženy se snaží najít manžela. Když se zeptáte některých lidí, řeknou vám, že si klidně albína vezmou. Já však takovým lidem radím, aby si dávali pozor, že ten tlak nemusí vycházet z nich samotných. Můžete vidět světlou kůži a okamžitě se zamilovat, ale když přijдете domů, vaše rodina ho odmítne, vaši přátelé ho odmítnou“ (Nurudeen, 2010). Odepření práva založit rodinu je v rozporu s usnesením Všeobecné deklarace lidských práv, které zaručují právo dospělé osoby se sňatkem a založením rodiny. O to komplikovanější je skutečnost, že se albínům nedoporučuje brát si osobu se stejným onemocněním, jelikož nakonec jejich děti v sobě ponosou stejný gen a budou také albíny.

4 Sociální exkluze albínů

Sociální exkluzi albínů v Afrických zemích jsem již nastínila v předešlých kapitolách. Teď však uvedu konkrétnější případy sociální exkluze a prostorového vyloučení albínů konkrétně ve východoafrické Tanzanii a západoafrické Nigérii. Vyloučení ze společnosti na základě subjektivního vnímání „normálnosti“, to je problém, který postihuje obě zmíněné země. V Tanzanii není výjimkou, že osoby s albinismem opouštějí své rodiny a tráví svůj život v zařízeních, která jim poskytují bezpečí a ochranu. Albíni v některých částech Tanzanie dokonce nemohou navštěvovat žádná náboženská setkání, což jim může znemožňovat uspokojení své duchovní potřeby.

4.1 Tábory s ochranným režimem v Tanzanii

V Tanzanii existuje 13 táborů s ochranným režimem, ve kterých většinou žijí osoby s postižením a albíni. Jedná se o zařízení, které chrání tyto lidi před rituálními vraždami, před napadením, ale i před zdravotními komplikacemi spojenými s albinismem. Problémem v Tanzanii je nedostatek prostředků na ochranu kůže albínů, jelikož vyžaduje velkou a důkladnou péči. Rakovina kůže je druhým největším rizikem afrických albínů. V Tanzanii jsou pouze tři nemocnice, které léčí rakovinu kůže, a tak se tábory snaží předejít tomu, aby v nich děti skončily. Vychovatelé si pravidelně volají lékaře, kteří přijdou dětem zkontrolovat kůži a zrak, ošetřit je krémem s vysokým ochranným faktorem a poradit, jak se nejlépe chránit před slunečními paprsky. Nedostatek prostředků na ochranu pokožky komplikuje celou situaci. V zemi existuje pouhý jeden výrobce krémů na ochranu pokožky s vysokých UV faktorem.

4.1.1 Kabanga Protectorate Shelter

Na západě Tanzanie, v oblasti Velkých afrických jezer, se nachází ochranné centrum Kabanga, které slouží pro albíny a osoby s postižením jako bezpečné místo, ve kterém mají možnost žít beze strachu. V tomto ochranném zařízení je 300 dětem přístupné vzdělání, vychovatelé albíny informují a dovzdělávají v otázce albinismu a umožňují jim se hlouběji věnovat tomu, co je baví a čím by se v budoucnu chtěli žít. Toto ochranné centrum pro albíny zmiňují

z konkrétního důvodu. Zde totiž dochází k pořádání tzv. *Albinism Awareness Days*, což je důležitý projekt, který v nemocnicích, lokálních rádiích a ve vesnicích šíří povědomí o albinismu, jeho zdravotních i sociokulturních důsledcích. Díky tomuto projektu, organizovanému dvakrát ročně, se v zemi daří šířit povědomí o albinismu a dle mého názoru se i díky tomuto projektu počet útoků na albíny ve vesnicích snížil.

4.2 Tábory s ochranným režimem v Nigérii

Zde narážím na problém, který se týká ochranných zařízení v Nigérii. Žádný zdroj, který jsem využila, se o takovém zařízení v Nigérii nezmiňuje. Ani organizace působící v Nigérii, *The Albino Foundation*, mi na mé opakované dotazy ohledně existence těchto zařízení pro albíny neodpověděla. Zda taková zařízení existují, pak o nich nejsou žádné zmínky v literatuře.

4.3 Komparace táborů s ochranným režimem v obou zemích

Důvodů, proč je situace v Nigérii natolik rozdílná od Tanzanie, může být několik. Z mého pohledu to může vysvětlovat fakt, že v Nigérii nepůsobí tolik organizací bojujících za práva albínů, jako v Tanzanii. I přesto, že v Nigérii působí velké NNO, je jich početně méně. Dalším důvodem by mohlo být i možné odlišné vnímání albinismu jakožto problému, který se musí řešit. Jsem si jista, že organizace bojující za práva albínů v Nigérii jsou si vědomy toho, že životy albínů v jejich zemi jsou v ohrožení, ale nejsou vystaveny takovému tlaku, jako organizace v Tanzanii. Zatímco v Tanzanii bylo v posledních letech nahlášeno přes 100 útoků na albíny, v Nigérii jich bylo „pouze“ 13. Tlak, který je ve spojitosti s útoky vyvíjen na tanzanskou vládu a místní NNO musí tedy dle mého názoru být větší než v Nigérii. Dalším vysvětlením dle mého názoru též může být fakt, že Tanzanie jmenovala několik albínů do vysokých funkcí na posty náměstka ministra a zástupce generálního právního zástupce na ministerstvu pro ústavní a právní záležitosti. Fakt, že se osoba s albinismem dostala na takto vysokou pozici v politickém dění země zajišťuje jeho větší vliv, a to může mít za důsledek zvýšený zájem o řešení problematiky albinismu v zemi. Dle dostupné literatury se toto v Nigérii neděje.

Takto si vysvětlují větší odhodlání Tanzanie bojovat za ochranu albínů, vytvářet jim bezpečné prostředí a otvírat centra pomoci.

5 Rituální vraždy albínů

5.1 Rituální zabíjení v Tanzanii

Přesný počet vražd albínů kvůli jejich údajně léčebným schopnostem není znám, avšak v posledních pár letech mohlo podle různých zdrojů dojít až ke 100 případům zabití albínů pro jejich léčebnou moc. Vraždy albínů si objednávají přírodní léčitelé, ale i rodinní příslušníci, jelikož cena za jejich končetiny či krev je velice vysoká. „Ruka či noha mohou vynést 1000 až 3000 amerických dolarů – velké peníze v zemi, kde roční průměrný příjem je pouhých 800 amerických dolarů“ (Delaney, 2008). Rituální zabíjení v Tanzanii sílí v období voleb, když se zvyšuje poptávka po magii, magické síle a energii politiků usilujících o vítězství ve volbách. Tyto případy byly hlášeny v několika afrických zemích, avšak Nigérie žádný takový případ nezaznamenala. „Mariam, 28letá Tanzanka s albinismem, která byla těhotná, zázračně přežila útok v říjnu 2008, při kterém jí byly useknuty obě ruce. Útočníci ji nechali ve stavu, ve kterém mohla zemřít. Později potratila“ (Under The Same Sun, 2015). „V roce 2015 tanzanské úřady zatkly více než 200 šamanů a přírodních léčitelů po celé zemi a obvinily je z několika zločinů, včetně vražd a obchodování s lidmi“ (Ngugi, 2017). Africké země, jako je Tanzanie, kde jsou rituální vraždy a útoky běžné, musí přijmout tvrdší tresty pro pachatele a legislativu, která zajistí, že se s těmito pachateli bude zacházet odpovídajícím způsobem. Zprávy o zabíjení a útocích na albíny jsou hlášeny hlavně v Tanzanii a Malawi, v Nigérii bylo takových útoků nahlášených 13. Neziskové organizace šíří povědomí o albínech a vyvrací mýty s nimi spojené, od roku 2015 je v Tanzanii šamanství a léčitelství s použitím končetin albínů trestné, avšak ne všichni respektují dané zákony.

5.2 Rituální zabíjení v Nigérii

Jak jsem již zmiňovala výše, Tanzanie má největší počet hlášených vražd a útoků na albíny v celé Africe, zatímco v Nigérii je nahlášených útoků podstatně méně. Nemusí to však nutně znamenat, že je útoků méně, ale že pouze nejsou z jakýchkoliv důvodů hlášeny. „Rituální vrazi se často zaměřují na rodinné příslušníky nebo zranitelné členy společnosti a zabíjejí zejména ženy, děti, starší

osoby nebo osoby žijící se zdravotním postižením, aby získali části těla pro rituály nebo pro přípravu kouzel“ (Fyanka, Ekanade 2022). V Nigérii tedy k vraždám a útokům dochází ze stejných důvodů jako v Tanzanii, i zde jsou motivy podobné. Finanční zisk z prodeje končetin albínů a víra v jejich nadpřirozené schopnosti. I v této zemi různí jeho představitelé a organizace bojují za úplné zastavení těchto činů. Novinář Frederick Ngugi (2017) na panafrikanistickém summitu v Ugandě přímo odsoudil tyto činy a vyzval africké komunity k jejich zastavení. Mnoho šamanů, čarodějů či tradičních léčitelů vnímají lidské oběti obvykle z náboženských motivů. „Lidské obětní zabíjení je rysem okultních systémů víry, protože slovo okultní znamená „skryté“ a ze své podstaty může být tato forma rituální vraždy velmi obtížně vyšetřovatelná“ (Fyanka, Ekanade 2022). Násilí motivované vírou a náboženstvím tedy nemusí nutně pachatelům připadat jako trestný čin, i když se o něj samozřejmě jedná a plynou z něj stejné důsledky jako z jiného druhu vraždy. V Nigérii vytvořila skupina mladých lidí komix s názvem *Peda Comics*, který vypráví příběh chlapce s albinismem, který je šikanován ve škole a následně zabit najatými vrahy, kteří jeho tělo prodají léčiteli pro rituální účely. Tímto se snaží tuto problematiku dostat do celého světa a vzbudit pozornost lidí. „Barevný, ilustrovaný formát komiksu je mnohem snazší pro lidi, Peda Comics plánuje v budoucnu distribuovat tištěné kopie příběhů ve venkovských oblastech (Lazareva, 2018). Zvýšená opatrnost je vyhlášena v oblasti *Anambra State* na jihovýchodě Nigérie, kde bylo v poslední době hlášeno více případů únosů albínů než obvykle. „Minulý měsíc přišli do naší komunity neznámí ozbrojenci, kteří hledali albíny. Njeprve jsme si mysleli, že probíhá nějaká aktivita, nbo že doprovázeli lidi, kteří se přišli očkovat proti COVID-19, ale oni začali hledat albíny a albíni začali utíkat“ (Idoko, 2021). I přes tuto událost však vláda nezačala jednat, nedošlo od té doby k žádnému řešení situace.

5.3 Komparace rituálních vražd v obou zemích

Když porovnáme praktiky rituálních vražd albínů v obou zemích, zjistíme, že jejich motivy jsou skoro identické. V obou případech se jedná o dva motivy k vraždám: vysoká finanční odměna za končetinu a rituály spojené s těmito částmi těl. V obou státech si rituální vraždu objednáva buďto šaman, či dokonce rodinný

příslušník albína. Rituální vrazi se především soustředují na děti, jelikož jsou podle útočníků bezbranné a kladou menší odpor než dospělý člověk.

Rozdíl můžeme spatřit v počtu hlášených útoků. Zatímco Tanzanie má přes 100 hlášených případů, v Nigérii jich je okolo 13. Nemůžeme však s jistotou říci, na kolik tato hlášená čísla korespondují s reálným počtem útoků a vražd albínů. Strach z nahlášení útoku může být jedním z faktorů, proč čísla nemusí být přesná. To však může platit v obou státech a nemusí to mít nic společného s početním rozdílem mezi těmito státy.

6 Cíle NNO v boji na ochranu albínů

V obou zemích, kterým se v této práci věnuji, působí nestátní neziskové organizace, které si kladou za cíl zajistit albínům lepší život, zlepšit jejich situaci a šířit povědomí o tomto onemocnění. V podkapitolách níže jsem vypsala zásadní NNO, které bojují za práva albínů v Nigérii a Tanzanii.

6.1 Neziskové organizace v Tanzanii

V Tanzanii existuje řada nevládních neziskových organizací s cílem zajistit a zlepšit důstojné životní podmínky osob s albinismem. Tyto organizace se liší od malých dobrovolných organizací po velké organizace s více cíli a širším zaměřením. Jednou z těchto velkých organizací v Tanzanii je nevládní organizace pomáhající albínům, Under the Same Sun. Tato organizace je velice dobře informována o aktuálním dění s albíny v zemi, má vypracovanou účinnou metodiku pomoci a dosáhla legitimacy v mobilizaci finančních prostředků na pomoc těmto lidem. Toumi, Ero a Tawata (2021) píše, že Under The Same Sun v Tanzanii rozvinuli podporu ve více oblastech, nejen advokátní, zdravotní a vzdělávací; ale též podporu právní, a to vše na regionální, ale též mezinárodní úrovni. V roce 2008 provedla NNO Under The Same Sun velký průzkum, na jehož základě vypracovala rozsáhlou příručku pro učitele základních a středních škol. Tato organizace také pořádá letní tábory pro albíny, zvyšuje povědomí o tomto onemocnění, vyvrací mýty s ním spojené a v neposlední řadě školí pedagogy i rodiče. Důležité pro stát je také registr, který tato organizace vede, do kterého zapisuje jednotlivé útoky na albíny. Ten sdílí s OSN a pracuje na zlepšení situace nejen v zemi, ale na africkém kontinentu. Díky tomuto projektu, který Under The Same Sun dělá, se propojila Nigérie s Tanzanií a došli ke společnému plánu, jak albínům v těchto zemích pomoci. Další neziskovou organizací, která v zemi působí, je Standing Voice, která vyrobila vůbec první opalovací krém s vysokým UV faktorem pro albíny. Jmenuje se KiliSun, je vyráběn pod Kilimandžárem, a je vůbec prvním výrobcem opalovacího krému, který jej distribuuje pro albíny zcela zdarma. „Standing Voice také přispěl k velmi významnému pokroku v přístupu k detekci a léčbě rakoviny kůže pro osoby s albinismem“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Toto je velký krok pro albíny v Tanzanii, jelikož do té doby neexistoval

program cílený na onemocnění kůže. Organizace také soustavně pracuje na školení lékařů, aby se tak zvýšil počet odborníků v zemi. Program *Standing Voice Skin Cancer Prevention* byl oficiálně schválen tanzanskou vládou a OSN, což mu umožňuje školit nejen dermatology, ale také pedagogy a samotné žáky. Projekt podporuje síť klinik prevence rakoviny kůže v 10 regionech celé Tanzanie. Dále je důležitá Liliane Foundation, která se věnuje výhradně dětem albínům. Liliane Fonds (2021) uvádí, že jejich cílem je pracovat s těmito dětmi, jejich rodiči a okolím tak, aby děti mohly bez strachu vyrůstat doma, chodit do školy a být plnohodnotnou součástí společnosti. Tato organizace, společně s dalšími místními partnery, vyzývá vládu ke splnění závazků a propojuje je s rodinami a školami, aby jejich hlasy byly slyšet. Vláda díky této organizaci a její dlouhodobé a konzistentní práci souhlasila s tím, že bude pracovat na dosažení cílů udržitelného rozvoje.

6.2 Neziskové organizace v Nigérii

Tak jako v Tanzanii působí nevládní organizace Under The Same Sun, tak v Nigérii vznikla The Albino Foundation of Nigeria. Jedná se o nezávislou nestátní organizaci, která, stejně jako organizace v Tanzanii, bojuje za práva albínů. Vznikla v roce 2006 a podílela se na průzkumech veřejnosti v souvislosti s albinismem. Jedním z nich byl průzkum státních zaměstnanců a jejich postoji k albínům v zemi. Tato organizace dala dohromady podrobný seznam osob se zdravotním postižením a albinismem, který vedl k cíleným návrhům vlády k založení programů na podporu lidí s albinismem. „The Albino Foundation také vytvořila v listopadu 2020 výzkumné centrum albinismu ve spolupráci s univerzitou Afe Babalola se zaměřením na lékařské (kůže a zrak), sociální a psychologické aspekty“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). The Albino Foundation také spustila několik pořadů v rádiu, aby oslovili široké spektrum obyvatelstva a rozšířili tak povědomí o albinismu v Nigérii. Další neziskové organizace, jako například The Albino Network a Onome Akinlolu Majaro Foundation, pořádají v průběhu roku kulturní akce, do kterých zapojují albíny a také tím šíří povědomí o tomto genetickém onemocnění.

„Celkově vzato, organizace občanské společnosti v Malawi, Tanzanii a Nigérii dosáhly velkého pokroku při provádění několika opatření regionálního akčního plánu, zejména v oblasti advokacie, zdraví a vzdělávání. Většina těchto iniciativ je však řízena a financována soukromě, nikoli veřejně“ (Toumi, Ero, Tawata 2021).

Dále v zemi pracuje Stepping Stones Nigeria, která pracuje na ochraně dětí před praktikami místních šamanů a léčitelů. Tato organizace pracuje na důsledném vypracování programů, které mají dětem poskytnout vzdělání, osvětu, zdravotní péči a přístřeší. Tato organizace je také velice aktivní v poskytování dětem bez domova vzdělání a nezbytné jídlo a léky.

6.3 Komparace práce NNO v obou zemích

Mezi Nigérií a Tanzáni bychom snadno mohli najít shody v řešení problematiky albinismu v neziskovém sektoru. Přístupy, praktiky a postupy neziskových organizací jsou velice podobné. Zatímco Tanzanie cílí především na pedagogy a lékaře, organizace v Nigérii se věnují především veřejnosti a šíření povědomí mezi širokou veřejností. Shody v obou zemích najdeme hlavně ve vnímání albinismu jako „problému“ ve společnosti, obě země bojují s předsudky, mýty a snaží se o důkladnou informovanost jak obyvatelstva, tak odborné veřejnosti (dermatologové, chirurgové, pedagogové, a další). Ač má Nigérie 30x větší počet albínů než Tanzanie, na práci neziskových organizací to nic nemění. Nigérie sice musí ve své strategii cílit na více osob, avšak postupy obou zemí jsou stejné. V Nigérii i v Tanzanii byly vypracovány vzdělávací strategie, které mají za cíl informovat o albinismu, vyvracet mýty a pověry o albínech, snížit stigmatizaci albínů a zvýšit jejich zařazení do vzdělávacího systému. Vzdělávací strategie zahrnuje poskytování nebo zlepšování znalostí o určitém stigmatizujícím stavu, v tomto případě albinismu, který má snižovat negativní pocity vůči stigmatizovaným. I v tomto případě jsou strategie obou států skoro identické, obě země si kladou stejné cíle a pracují s metodikou vypracovanou OSN.

Co mi však v cílech NNO v obou zemích chybí, je jakékoliv vzdělávání samotných albínů, aby přijali sebe a svůj stav. Myslím, že dlouhodobá pomoc v tomto směru by mohla vést k tomu, že by albíni získali dostatečné sebevědomí

k tomu, aby s nálepkami společnosti mohli bojovat, nebáli se více socializovat, dosahovali lepších studijních výsledků, atp.

7 Strategie států k ochraně albínů

7.1 Národní politika ohledně albinismu v Tanzanii

V roce 2008 televizní stanice BBC odvysílala první případ útoku proti osobám s albinismem v Tanzanii, který přitahoval celosvětovou pozornost na tyto činy ve východní Africe. Dále docházelo k častějšímu nahlašování útoků proti albínům, a tak se velice brzy stalo, že byla Tanzanie nahlášena za zemi porušující lidská práva osob s albinismem. Vedlo to k tomu, že v roce 2015 tanzanská vláda podnikla první vyšetřovací misi v osmi regionech v oblasti afrických Velkých jezer, kde byla hlášena o útocích na albíny nejvyšší. „Před regionálním akčním plánem se Tanzanie jen mírně zavázala k ochraně osob s albinismem. Zavedla Strategii inkluzivního vzdělávání (2012–2017), aby všechny děti měly rovný přístup ke kvalitnímu vzdělání v inkluzivním prostředí“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Tato strategie zahrnovala i řádné školení učitelů, aby byli schopni kvalitní výuky i pro děti s albinismem. Jednalo se o vysvětlení, co albinismus způsobuje, vyvrácení pověr a mýtů; a předání příručky, která má studentům poskytnout odpovídající podporu. „Úřad předsedy vlády také uložil Ministerstvu průmyslu a obchodu výrobu asistenčních zařízení pro osoby s albinismem jako volební obvod osob se zdravotním postižením“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). V roce 2017 začala tanzanská vláda spolupracovat s místními organizacemi a začala provádět první právní kroky v oblasti ochrany obyvatel. Ještě ve stejném roce bylo za útoky na albíny odsouzeno 34 lidí z vražd albínů. „V roce 2019 vládní oznámení vztahující se na všechna soudní řízení urychlilo určování výsledku případů týkajících se osob ze zranitelných skupin tím, že stanovilo lhůtu 6 měsíců na dokončení“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Tanzanie však uskutečnila další kroky k řešení problematiky albinismu v zemi. Jmenovala několik albínů do vysokých funkcí na posty „(1) náměstka ministra v oddělení dohledu nad zdravotním postižením a (2) zástupce generálního právního zástupce na ministerstvu pro ústavní a právní záležitosti. Poslanec byl také zvolen veřejností, což naznačuje, že zvyšování povědomí bylo účinné“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Tato strategie tanzanské vlády pomohla výrazně redukovat počet napadení albínů, avšak je třeba si uvědomit, že se jedná o dlouhodobý proces a je třeba v něm nadále usilovně

pokračovat. Tanzanie má nejdelsí historii a největší zkušenosti s reprezentací osob s albinismem ve veřejné sféře v celé Africe. Od Nigérie se však liší počtem hlášených případů útoků na albíny. Zatímco v Nigérii je hlášeno 13 případů, v Tanzanii jich je přes 100. V tom je rozdíl v těchto dvou zemích a tím se také z části liší jejich přístup.

7.2 Národní politika ohledně albinismu v Nigérii

V Nigérii, na rozdíl od Tanzanie, je hlášeno „pouze“ 13 případů napadení osob s albinismem. Je to podstatně méně, než v Tanzanii, nicméně stigmatizace albínů v zemi roste. Porušování lidských práv osob s albinismem je nepřetržitě pácháno v celé Nigérii. „Potřeba zajistit sociální a ekonomická práva osob s albinismem pozitivně překlenuje socioekonomickou propast, která mezi nimi a ostatními členy společnosti v současnosti existuje. To poskytne tolik potřebnou rovnováhu, kterou potřebují k pozitivnímu uplatnění své lidskosti a integraci do většinové společnosti“ (Wike 2012). Až do roku 2019 byl národní boj pro ochranu albínů upozadňován, nicméně v roce 2019 došlo ke změně. V tomto roce vláda začla více vnímat a řešit začleňování albínů do různých sektorů rozvoje země. „V posledních letech nigerijská vláda podpořila práci TAF⁵ několika klíčovými způsoby, jak zlepšit začleňování a nediskriminaci osob s albinismem většinou v rámci širšího politického rámce práv zdravotně postižených“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Nigérie rozjela projekt, jehož cílem je upozornit ředitele základních a středních škol na práva albínů. „V roce 2018 byl proveden základní průzkum u 3 500 osob s albinismem z 6 z 36 států a také z Abuji, teritoria federálního hlavního města, s cílem získat komplexní údaje o velikosti a charakteristikách osob s albinismem v Nigérii“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Tato data poskytují základ pro vznik nových ochranných programů pro albíny a jejich rodiny. Cílem je „vyvinout nový národní plán, který bude použit při řešení příčiny osob se zdravotním postižením obecně mezi ostatními zranitelnými osobami v Nigérii“ (Toumi, Ero, Tawata 2021). Důležité je, že od roku 2007 zavedla nigerijská vláda program léčby rakoviny kůže zdarma. Což je velice důležité pro albíny, kteří do té chvíle neměli finanční prostředky k léčbě rakoviny kůže. „V roce 2019 nigerijská vláda

⁵ Zkratka: The Albino Foundation

decentralizovala bezplatnou léčbu rakoviny kůže pro osoby s albinismem do 6 fakultních nemocnic, čímž se částečně snížila obtížnost přístupu“ (Toumi, Ero, Tawata 2021).

7.3 Ochrana dětí

V roce 2012 se Výbor pro práva dítěte, subjekt v rámci systému OSN, v Nigérii zabýval obviněními dětí z čarodějnictví. Výsledkem bádání bylo, že „v části základního zdraví a zdravotní péče nyní přidává zvláštní podkategorii, která se liší od podkategorie „škodlivé tradiční praktiky“ (Hanson, Ruggiero 2013). Tato přidaná podkategorie udává zákaz obviňování dětí z čarodějnictví ve státě Akwa Ibom v Nigérii, „zatýkání a stíhání pachatelů, pokračující zvyšování povědomí a rehabilitační programy a úspěšné projekty na sloučení rodin“ (Hanson, Ruggiero 2013). Výbor pro právní ochranu lidí zároveň vyzval k zajištění plnohodnotného programu školství pro stigmatizované děti, zvyšování povědomí o albinismu a dětském čarodějnictví a přijmutí politiky ochrany dětí. V Tanzanii se do aktivit souvisejících s obviňováním dětí z čarodějnictví zapojily subjekty OSN v podobnou dobu jako v Nigérii. V roce 2011 „UNHCR⁶ společně s tanzanskou vládou provedly hodnocení s cílem vytvořit politiku osvědčených postupů pro využívání dětí s albinismem v čarodějnických praktikách“ (Bussien et al., 2011 cit. podle Hanson, Ruggiero 2013).

7.4 Komparace strategie národních politik

Tanzanie má nejdelší historii a největší zkušenosti s reprezentací osob s albinismem ve veřejné sféře v celé Africe. V čem se tyto země liší, je tedy zastoupení albínů na pozicích v politice. Tanzanie má osobu s albinismem na pozicích náměstka ministra a zástupce ministerstva pro ústavní a právní záležitosti.

Problém týkající se dětí a čarodějnictví se dostal do povědomí OSN a v obou afrických státech se začal řešit v podobnou dobu. V Nigérii boj proti obvinění z čarodějnictví vznesený proti dětem rozjel i UNICEF, který navázal spolupráci s organizací Child Rights and Rehabilitation Network „a vyvinul se

⁶ The United Nations High Commissioner for Refugees

svými partnery strategii sociální mobilizace pro budování konsenzu o negativním dopadu stigmatizace dětí obviněných z čarodějnictví s cílem tento fenomén vymýtit“ (Hanson, Ruggiero 2013).

Závěr

To, jakým způsobem je obraz albinismu formován v kulturních a sociálních kontextech Tanzanie a Nigérie, způsobuje lidem s tímto onemocněním mnoho potíží v běžném životě. Nejen, že albíni v těchto zemích čelí biologické zranitelnosti, ale také jsou kvůli víře v jejich nadpřirozenou moc diskriminováni společností. Jedinci s albinismem bývají ekonomicky, sociálně i kulturně vyloučeni, což může způsobovat problémy s nezaměstnaností, špatnou úroveň bydlení, vyšší kriminalitou a v některých případech i rozpadem rodiny. Osoby s albinismem čelí „nálepkám“, které jim společnost dává. Přetrvávající přesvědčení a praktiky, které albíny poškozují, svědčí o nízké úrovni povědomí o tomto onemocnění a vnímání ho jako něčeho „nenormálního“. Někteří lidé věří, že končetiny a krev albínů představují něco magického. Místní přírodní léčitelé pracují s těmito částmi těl s cílem léčit různá jiná onemocnění. Domněnky o nadpřirozené moci albínů vedou k strachu a odmítání sdružování se na veřejnosti těchto lidí. Se zabíjením, sekáním končetin a násilím vůči albínům v Tanzanii a Nigérii je spojeno velmi mnoho faktorů, které je třeba řešit. Tyto faktory jsou často ztělesněny ve společenských „nálepkách“, přesvědčeních a pověrách spojených s albinismem. Umístování osob s albinismem do ochranných zařízení jim na jednu stranu poskytuje ochranu před útoky, ale není trvalým řešením situace, jelikož to vede k dalšímu vyloučení ze společnosti a psychickému strádání.

V Tanzanii i Nigérii působí významné neziskové organizace, které bojují za práva albínů. Na základě mé komparace jeví Tanzanie oproti Nigérii větší zájem v řešení problematiky albinismu, což ale neznamená, že si nigerijské NNO a vláda neuvědomují vážnost celé situace ve své zemi. Stojím si za názorem, že je důležité iniciovat udržitelné sociální začleňování albínů do většinové společnosti pomocí vzdělávání. Primárně je důležité vést albíny k tomu, aby přijali sami sebe a zvýšili své sebevědomí. Kvůli negativnímu vnímání albinismu v těchto dvou afrických zemích nejsou albíni schopni účinně vykonávat činnosti, které by jim zajistily dostatečné vzdělání a konzistentní ekonomický příjem. Vzdělávání je

důležité i mezi obyvateli, pedagogy a rodinami albínů, kteří musí porozumět hlavním komplikacím, kterým čelí osoby s albinismem.

Seznam použitých zdrojů

ABIODUN, T. F. 2022. *An Epidemic of Ritual Killings as a Driver of Growing Insecurity in Nigeria*. Adeboye Institute for Peace and Good Governance (AIPGG) & Redeemer's University Press. s. 83 - 96

ALBINISM EUROPE (nedatováno). Albinism. *Albinism Europe*. [cit.17.02.2022]. Dostupné z: [https:// www.albinism.eu/albinism.html](https://www.albinism.eu/albinism.html)

ASANTE MARIAMU (nedatováno). The Kabanga Center. *Asante Mariamu*. Navštíveno 10.4.2022. Dostupné z: [https:// www.asante-mariamumu.org/about-us/the-kabanga-center/](https://www.asante-mariamumu.org/about-us/the-kabanga-center/)

BROCCO, G. 2015. *Labelling albinism: Language and discourse surrounding people with albinism in Tanzania*. Disability and Society. s: 2-7.

Burjanek, A. 1997. *Segregace*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 33(4), 423-434.

BURKERT, W. 1988. *The Problem of Ritual Killing*. In: Hamerton-Kelly, R. In: *Violent Origins*. Redwood City: Stanford University Press. s. 149-176.

CARLISLE C., MASON, T., WATKINS, C., & WHITEHEAD, E. (Eds.). 2001. *Stigma and Social Exclusion in Healthcare*. První vydání. Routledge. s. 1-2.

DELANEY J. 2008. *Albinos under Siege in Tanzania: Witchcraft behind rash of killings*. Epoch Times. [online]. [cit. 13.02.2022]. Dostupné z: https://www.theepochtimes.com/albinos-tanzania_1527998.html?utm_source=ai&utm_medium=search

EJIFOMA, R. 2021. *Community Raises Alarm over Kidnap, Killing of Albinos*. *This Day*. 19. 4. 2021. Navštíveno 16.04.2022. Dostupné z: <https://www.thisdaylive.com/index.php/2021/04/19/community-raises-alarm-over-kidnap-killing-of-albinos/>

EVANS-PRITCHARD, E. E., GILLIES E. 1976. *Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande*. Clarendon Press Oxford. s. 1-13.

GOFFMAN, E. 2003. *Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity*. První vydání. Přeložil T. PRÁŠEK. Praha: Sociologické nakladatelství.

HANSON, K. – RUGGIERO, R. 2013. *Child Witchcraft Allegations and Human Rights* (Brussels, European Union). s. 18 – 19.

CHAMBERS, R., CONWAY, G. 1991. *Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century*. Institute of Development Studies. s. 5-6.

LAZAREVA, I. 2013. *Nigerian comic creates heroes with albinism to end ritual murders*. Reuters. 13. 12. 2018. Navštíveno 1.02.2022. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-africa-albinism%20comic-idUSKBN1OC2KM>

LILIANE FONDS (nedatováno). *Our Approach*. Liliane Fonds. Navštíveno 1.02.2022. Dostupné z: <https://www.lilianefonds.org/strategy>

LUND P. M, ROBERTS M. 2018. *Prevalence and Population Genetics of Albinism: Surveys in Zimbabwe, Namibia, and Tanzania*. In: *Albinism in Africa*. Academic Press. s. 81-98.

MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. 2008. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze) - koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis/ Czech Sociological Review. Praha, roč. 44, č. 2. s. 271-294.

NGUGI, F. 2017. *Why the Horrible Tradition of Human Sacrifice in Africa Needs To Stop*. Face 2 Face Africa. 13. 1. 2017. Navštíveno 12.03.2022. Dostupné z: <https://face2faceafrica.com/article/african-human-sacrifice>

OLAGUNJU O.S. 2012. *Towards a Biblical Response to Myth and Discrimination against the Human Right of Albinos in Yorubaland*. Journal of Studies in Social Sciences. s. 49.

PERCY-SMITH J. 2000. *Introduction: the contours of social exclusion*. In: Percy-Smith, J. (ed.). *Policy Responses to Social Exclusion*. Buckingham: Open University Press. s. 1-21

PROKEŠ, J. 2017. *Reportáž o životě albinů v Tanzanii: Lidé věří, že jsme duchové, sekají naše těla, vykrádají nám hroby*. Český rozhlas. Navštíveno 18.03.2022. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/reportaz-o-zivote-albinu-v-tanzanii-lide-veri-ze-jsmeduchove-sekaji-nase-tela-7688325>

REUTERS in Dar Es Salaam, Tanzania. 2015. *Tanzania police arrest 32 witch-doctors over ritual albino killings*. The Guardian [online]. [cit. 13.02.2022].

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/06/tanzania-witch-doctors-arrested-albino-killings>

ROLI M.C, ABEL O. *Photodermatoses in the Nigerian albino: A study in an urban hospital in southern Nigeria*. Journal of Medicine in the Tropics [online]. 2018, 68-73. [cit. 05.03.2022].

SCHWAB, W. A. 1992. *The Sociology of Cities*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice – Hall, 514 stran.

STEIN R., STEIN P., 2017. *The anthropology of religion, magic, and witchcraft*. Čtvrté vydání. Abingdon, Oxon; New York, NY : Routledge.

THUKU M. 2011. *Myths, Discrimination, and the Call for Special Rights for persons with Albinism in Sub-Saharan Africa*. Under The Same Sun. s.1-24

TOUMI, M., ERO, I., TAWATA H., *Regional action plan on ending Attacks and Human Rights Violations against Persons With Albinism in Africa (2017-2021)*. Action on Albinism.

TOUŠEK, L. (nedatováno). *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [odborná studie] (Plzeň: Filozofická fakulta ZČU v Plzni). Navštíveno 18.03.2022. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15621/1/Tousek.pdf>

UNICEF, 2011. *Knowledge, Attitude and Practices: Study on Children with Albinism in Nigeria*. Navštíveno 21.03.2022. Dostupné z: <https://albinofoundation.org/wp-content/uploads/2017/03/UNICEF-Report-on-Children-with-albinism-in-Nigeria.pdf>

WESTEROF W. 2008. *Life of Albinos in East Africa threatened: A most bizarre and dramatic consequence of having a skin color disease*. [online]. [cit. 01.02.2022].

Dostupné z: <https://colorfoundation.wordpress.com/2008/12/04/life-of-albinos-in-east-africa-threatened-a-most-bizarre-and-dramatic-consequence-of-having-a-skin-color-disease/>

8 Résumé

The bachelor thesis focuses on albinism in the context of cultural and social practices in two african countries: Tanzania and Nigeria. By comparing the social exclusion aspects of people with albinism in those two countries, I will find out whether or not these countries differ in their approach to these people. The aim of my work is to outline the issue of albinism in two African countries; and compare the approaches of these states and non-profit organizations to albinos. In this thesis I introduce the concepts of social exclusion, stigma, witchcraft and cultural construction of biological abnormality.